

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

રાણધીર સિંઘ અને અન્ય એક

વિ.

પંજાબ રાજ્ય

ઓક્ટોબર ૧૨, ૨૦૦૪

[ન્યાયમૂર્તિ અરિજીત પસાયત અને ન્યાયમૂર્તિ સી.કે. ઠક્કર જેજે.]

ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦-કલમ ૩૦૬ સાથે વંચાતા કલમ ૩૪-આત્મહત્યા માટે દુષ્પ્રેરણા- દહેજની માંગણી-સાબિત થયેલ-લગ્નના ૭ વર્ષની અંદર થયેલ મૃત્યુ- નીચલી અદાલતો દ્વારા કરવામાં આવેલી સજા-અપીલ પર, ઠરાવવામાં આવ્યું કે: માંગણી સાબિત થયેલ હોવાથી સજા ઉચિત છે-કેસની હકીકતોને ધ્યાને રાખી કસ્ટોડિયલ સજા (કેદની સજા) ઘટાડીને ૩ વર્ષ કરવામાં આવી.

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો:

‘દુષ્પ્રેરણા’ – ભા.દં.સં.ની કલમ ૩૦૬ ના સંદર્ભમાં તેનો અર્થ.

અપીલકર્તા નં.૧-આરોપીના લગ્ન ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં.૯-(ગુન્હા)ની જાણ કરનારની (મરણજનાર) પુત્રી સાથે થયા હતા. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે લગ્નની શરૂઆતથી જ અપીલકર્તાઓ-આરોપીઓ વધુ દહેજની માંગણી કરતા હતા અને મરણજનારને તેના માતા-પિતા પાસેથી વધુ પૈસા

લાવવા માટે અપશબ્દો બોલતા હતા અને જો તે પૈસા ન લાવે તો તેને બીજા લગ્નની ધમકી આપતા હતા. બાતમીદાર અને તેની પત્ની (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં.૧૨) ને તેમની પુત્રી (મરણજનાર) દ્વારા ઘણી વખત આ માંગણી વિશે જણાવવામાં આવ્યું હતું અને તેમણે તેમની પુત્રીને માંગણી મુજબની રકમ ચૂકવી હતી, જે રકમ તેમને જમીન સંપાદનના વળતર પેટે મળી હતી. ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં.૧૦ એ બાતમીદારને જાણ કરી હતી કે મરણજનારે પોતાની જાતે આગ લગાડીને આત્મહત્યા કરી લીધી છે. મૃત્યુ લગ્નના ૭ વર્ષની અંદર થયું હતું. ફરિયાદી દ્વારા એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાઓ અને અન્ય એક સહ-આરોપી વિરુદ્ધ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૬ સાથે વંચાતા કલમ ૩૪ હેઠળના ગુનાઓ માટે કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો. આરોપીનો બચાવ એવો હતો કે મરણજનાર સાથે તેના સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો હતા. બચાવ પક્ષે તેમના કેસની પુષ્ટિ કરવા માટે ૮ સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી. ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદ પક્ષના વર્ડન પર ભરોસો રાખીને આરોપી-અપીલકર્તાઓને લગાડવામાં આવેલા આરોપો માટે દોષિત ઠેરવ્યા હતા, પરંતુ સહ-આરોપીને નિર્દોષ જાહેર કર્યા હતા. અપીલકર્તાઓ-આરોપીઓએ અપીલ દાખલ કરી હતી જ્યારે ફરિયાદીએ હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિવિઝન પિટિશન દાખલ કરી હતી. હાઈકોર્ટે સજાની પુષ્ટિ કરી હતી પરંતુ સજામાં ઘટાડો કર્યો હતો. રિવિઝન પિટિશન ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

આ અદાલત સમક્ષની અપીલમાં અપીલકર્તાઓ-આરોપીઓએ એવી દલીલ કરી હતી કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૬ આ કેસની હકીકતોને લાગુ પડતી નથી; ફરિયાદીનો એવો બચાવ કે તેમણે પૈસા આપ્યા હતા તે તેમના પુરાવાને જોતા અવિશ્વસનીય છે કે તેમની પાસે દહેજ ચૂકવવાની ક્ષમતા નહોતી; બચાવ પક્ષનું એવું સંસ્કરણ કે મરણજનાર સાથે તેમના સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો હતા તેને બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ (મરણજનારના મિત્રો) દ્વારા સમર્થન મળ્યું હતું જેમણે જણાવ્યું હતું કે મરણજનારે તેમની સમક્ષ સંબંધોમાં ખટાશ અથવા દહેજ માટેની કોઈ પણ હેરાનગતિ અંગે કોઈ નિવેદન આપ્યું ન હતું.

અપીલનો નિકાલ કરતાં, ન્યાયાલયે ઠેરવ્યું કે;

નિર્ણય: ૧. ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટના પુરાવાઓના વિસ્તૃત વિશ્લેષણને ધ્યાને લેતા, આરોપીઓની દોષિતતા અંગે જે નિષ્કર્ષ પર આવવામાં આવ્યું છે તેમાં કોઈ ખામી જણાતી નથી. તેથી, સજાની પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. જો કે, આ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, દરેક કેસમાં કેદની સજા ઘટાડીને ૩ વર્ષ કરવામાં આવે છે. [૩૫૮૧-એફ-જી]

૨. આત્મહત્યા માટેની દુષ્પ્રેરણ (એબેટમેન્ટ)માં વ્યક્તિને ઉશ્કેરવાની અથવા તે કૃત્ય કરવામાં તેને ઇશાદાપૂર્વક મદદ કરવાની માનસિક પ્રક્રિયાનો સમાવેશ થાય છે. ષડયંત્રના કિસ્સામાં પણ, તે કૃત્ય કરવા માટે ષડયંત્ર રચવાની માનસિક પ્રક્રિયા સામેલ હોય છે. કોઈ વ્યક્તિ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૬ હેઠળ ગુનો કરવા માટે દુષ્પ્રેરણ કરે છે તેમ કહેવા માટે, તે કૃત્ય કરવા માટે ઉશ્કેરવા અથવા મદદ કરવા તરીકે વર્ણવી શકાય તેવી વધુ સક્રિય ભૂમિકા હોવી જરૂરી છે. [૩૫૮-બી-સી]

પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય વિ. ઓરિલાલ જૈસ્વાલ, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૪) એસ.સી. ૧૪૧૮, આધાર લેવામાં આવ્યો.

૩. હાલના કેસમાં સગાસંબંધીઓના પુરાવાઓ, અને ખાસ કરીને પિતા અને માતાના પુરાવાઓ, દહેજની માંગણી સ્પષ્ટપણે સાબિત કરે છે. માત્ર એ હકીકત કે પેન્શન અથવા જમીન સંપાદનના વળતર પેટે જે કંઈ પણ તેમણે મેળવ્યું હતું તે ખર્ચાઈ ગયું હતું, તેનાથી ચૂકવવાની ક્ષમતા પર અસર પડી શકે છે. પરંતુ તે એ સાબિત કરતું નથી કે આરોપી વ્યક્તિઓએ માંગણી કરી ન હતી. [૩૫૭-સી-ડી]

૪. પરંપરા અને રિવાજોથી બંધાયેલા ભારતીય સમાજમાં, કોઈ પણ રૂઢિચુસ્ત સ્ત્રી કુટુંબના ઝઘડાઓ ગમે તેટલી નજીકની વ્યક્તિ હોય તેની સામે પણ પ્રગટ કરતી નથી. માત્ર એટલા માટે કે મૃતકે દહેજની માંગણી અથવા હેરાનગતિ વિશે નજીકના મિત્રોને જણાવ્યું ન હતું, તે દહેજની માંગણીની ગેરહાજરીને હકારાત્મક રીતે સાબિત કરતું નથી. દહેજની માંગણી અંગેના પુરાવાઓની સાથે ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને તેના ઉપર ભાર મુકવો જોઈએ. જો દહેજની માંગણી અંગેના પુરાવા પ્રસ્થાપિત થયેલા હોય, સચોટ અને

વિશ્વસનીય હોય, તો માત્ર એટલા માટે કે પીડિત વ્યક્તિએ કેટલીક વ્યક્તિઓ સમક્ષ હેરાનગતિ અથવા ત્રાસ વિશે જણાવ્યું ન હતું, તે બાબત ખરેખર કોઈ મહત્વની રહેશે નહીં. [૩૫૭-એ-બી]

ફોજદારી અપીલીય હુકમત: ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૬૪૧/૧૯૯૯

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૮૧૯-એસ.બી./૧૯૮૬ માં પંજાબ અને હરિયાણા ઉચ્ચ ન્યાયાલયના તા. ૨૮.૦૯.૧૯૯૮ રોજના ચુકાદા અને હુકમ માંથી.

અપીલકર્તા વતી રણજીત કુમાર, બી.એસ. જૈન, અજય વીર સિંઘ અને ગુડવીલ ઇન્દીવર.

સામાવાળા વતી અરૂણ કે. સિન્હા, રાકેશ સિંઘ અને બિમલ રોય.

ન્યાયાલયનો ચુકાદો દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યો

ન્યાયમૂર્તિ અરિજીત પસાયત દ્વારા વાદગ્રસ્ત ચુકાદા થી, ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ (ટૂંકમાં 'આઈ.પી.સી.') ની કલમ ૩૦૬ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૩૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કથિત ગુના માટે કેસનો સામનો કરનાર અપીલકર્તાની સજાને યથાવત રાખવામાં આવી હતી, જોકે અપીલકર્તા નં. ૨ ના સંબંધમાં સજામાં ઘટાડો કરવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે ટ્રાયલ કોર્ટે પાંચ વર્ષની કેદની સજા અને પ્રત્યેકને રૂ. ૩૦૦૦ નો દંડ તેમજ દંડ ન ભરે તો વધુ સજાની શરત (ડિફોલ્ટ સ્ટિપ્યુલેશન) ફટકારી હતી, ત્યારે હાઈકોર્ટે વિવાદાસ્પદ ચુકાદા દ્વારા અપીલકર્તા નં. ૧ ના કિસ્સામાં સજા યથાવત રાખી હતી પરંતુ અપીલકર્તા નં. ૨ ના કિસ્સામાં સજામાં ઘટાડો કર્યો હતો.

એ નોંધવું રહ્યું કે આ બંને કેસોનો નિકાલ સમાન ચુકાદા દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો. આરોપી-અપીલકર્તાઓ દ્વારા ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૮૧૯ એસબી/૮૬ દાખલ કરવામાં આવી હતી જ્યારે સહ-આરોપી ગુરદેવ સિંહને નિર્દોષ જાહેર કરવાના નિર્ણયની ચોકસાઈ સામે પ્રશ્ન ઉઠાવતી ક્રિમિનલ રિવિઝન નં. ૪૪૧/૮૭ બાતમીદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી.

ટ્રાયલ દરમિયાન ખૂલેલ હકીકતો નીચે મુજબ છે.

પૃથ્વીપાલ સિંઘ (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૯), શ્રીમતી દેવિન્દરજીત કૌર (ત્યારબાદ 'મૃતક' તરીકે ઉલ્લેખિત) ના પિતાએ પોલીસ સમક્ષ નોંધાવેલી ફરિયાદમાં આક્ષેપ કર્યો હતો કે તેઓ બુરાઈલ ગામના રહેવાસી છે. તેમને એક પુત્ર, જેનું નામ કુલકાંત સિંઘ અને એક પુત્રી એટલે કે મૃતક હતી. મૃતકના લગ્ન રણધીર સિંઘ (અપીલકર્તા-આરોપી નં. ૧) સાથે થયા હતા. આ લગ્નજીવનથી બે પુત્રો, બલરાજ સિંઘ અને રણપ્રીત સિંઘનો જન્મ થયો હતો. ફરિયાદીએ આક્ષેપ કર્યો હતો કે તેની પુત્રીની સગાઈ વખતે ૩ તોલા વજનની એક બંગડી (કારા), એક તોલા વજનની એક વીંટી અને રૂ. ૫૦૧ રોકડા અપીલકર્તા શ્રી રણધીર સિંઘને આપવામાં આવ્યા હતા. લગ્નના દિવસે તેની પુત્રી (મૃતક) અને જમાઈ આરોપી રણધીર સિંઘને ૨૦ તોલા વજનના સોનાના દાગીના, ટી.વી., રૂ. ૧૩,૦૦૦ ની કિંમતનું બજાજ ચેતક સ્કૂટર, એક ગોદરેજ તિજોરી, ફર્નિચર અને વાસણો વગેરે આપવામાં આવ્યા હતા. રણધીર સિંઘના પિતા ગુરદેવ સિંઘ, માતા શ્રીમતી નિર્ભય કૌર (અપીલકર્તા નં.૨) અને અપીલકર્તા રણધીર સિંઘે લગ્ન પછી શરૂઆતથી જ તેની પુત્રીને એવા બહાને અપશબ્દો બોલવાનું શરૂ કર્યું

હતું કે તેણે તેના માતા-પિતાના ઘરેથી વધુ પૈસા લાવવા જોઈએ. ફરિયાદી તેની પુત્રીને ખાતરી આપતા હતા કે ભંડોળની ઉપલબ્ધતાને આધિન તે આરોપીઓની માંગ પૂરી કરશે. ફરિયાદીને વર્ષ ૧૯૮૨માં તેમની જમીનના હિસ્સાના વળતર પેટે રૂ. ૧૬,૦૦૦ ની રકમ મળી હતી. રણધીર સિંઘે (અપીલકર્તા નં. ૧) મૃતકને તેના માતા-પિતા પાસેથી પૈસા લાવવા માટે મજબૂર કરી હતી, અન્યથા તે બીજા લગ્ન કરી લેશે તેવી ધમકી આપી હતી. મૃતક બુરાઈલ ગામે આવી હતી અને આ વાર્તા તેના પિતા પૃથ્વીપાલ સિંઘ, તેની માતા શ્રીમતી ગુરજીત કૌર (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૧૨) અને તેના કાકા શ્રી ભોપાલ સિંઘને જણાવી હતી. તેણીએ તેના માતા-પિતાને વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તેનો પતિ તેને પગારમાંથી માત્ર બસ ભાડું જ આપતો હતો. અપીલકર્તાઓએ તેને રૂ. ૧૫,૦૦૦ લાવવા માટે મોકલી હતી અને એવી ચેતવણી પણ આપી હતી કે જો તે પૈસા નહીં લાવે તો તેના ગંભીર પરિણામો આવશે. આ બાબતે ફરિયાદીએ તેની પુત્રીને રૂ. ૫૦૦૦ ની ચુકવણી કરી હતી અને તેને ખાતરી આપી હતી કે બાકીની રકમ ત્યારબાદ ચૂકવી દેવામાં આવશે. થોડા સમય પછી, ફરિયાદી અને તેમની પત્ની ખરાર ખાતે તેમની પુત્રી (મૃતક) ને મળવા માટે રણધીર સિંઘના ઘરે આવ્યા હતા. જ્યારે તેઓ ઘરમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે તેમણે આરોપી-અપીલકર્તા રણધીર સિંઘ અને શ્રીમતી નિર્ભય કૌરને મૃતકને વધુ પૈસા લાવવા માટે મેણાં મારતા જોયા હતા. ફરિયાદી અને તેમની પત્નીએ તેમને સમજાવ્યા હતા કે તેઓ ગરીબ માણસો છે અને તેમને ખાતરી આપી હતી કે વળતરનો બીજો હપ્તો મળ્યા પછી તેઓ વધુ પૈસા ચૂકવશે. ત્યારબાદ ફરિયાદીને સંપાદિત જમીનની કિંમત પેટે રૂ. ૨૨,૦૦૦ મળ્યા અને

તેઓ તથા તેમની પત્ની રૂ. ૫૦૦૦ ની રકમ લઈને ખરાર આવ્યા અને તે મૃતકને આપી હતી. આરોપીએ ફરિયાદીને ઓછામાં ઓછા રૂ. ૨૦,૦૦૦ ચૂકવવા કહ્યું હતું જેથી તેમની પુત્રી આરામથી જીવી શકે. આ બાબતે ફરિયાદીએ તેમને કહ્યું કે તેઓ ગરીબ માણસો છે અને તેઓ આટલી મોટી રકમ ચૂકવવાની સ્થિતિમાં નથી. તારીખ ૩.૨.૧૯૮૫ ના રોજ મૃતક ફરીથી બુરાઈલ ગામે તેના માતા-પિતાના ઘરે ગઈ અને તેમને જણાવ્યું કે આરોપી-અપીલકર્તા રણધીર સિંઘ અને શ્રીમતી નિર્ભય કૌરે તેને વધુ પૈસા લાવવા માટે મોકલી છે અને એમ પણ જણાવ્યું કે તેઓએ તેને ચેતવણી આપી છે કે જો તે પૈસા નહીં લાવે તો તેને જીવવા દેવામાં આવશે નહીં. મૃતકે ફરિયાદીને વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તેનું જીવન દુઃખી છે અને તેને દરેક વખતે અપશબ્દો બોલવામાં આવે છે. ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૯ એ તેને ખાતરી આપી હતી કે તેઓ તેમની પત્ની સાથે પૈસાની વ્યવસ્થા કર્યા પછી ટૂંક સમયમાં તેના સાસરે આવશે. તારીખ ૭.૨.૧૯૮૫ ના રોજ ફરિયાદી બુરાઈલ ગામે તેમના ઘરે હાજર હતા ત્યારે એક બહાદુર સિંઘ (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૧૦) આવ્યા અને ફરિયાદીને જણાવ્યું કે મૃતકે પોતાની જાતે આગ લગાડીને આત્મહત્યા કરી લીધી છે. આ સાંભળી ફરિયાદી, બહાદુર સિંઘ અને મોહાલીના રહેવાસી હજૂરે સિંઘના પુત્ર કરનૈલ સિંઘ ખરાર ખાતે રણધીર સિંઘના ઘરે ગયા અને તેમણે જોયું કે મૃતક બળેલી હાલતમાં મૃત હાલતમાં પડી હતી અને તેનો મૃતદેહ ઘરની પાછળના ભાગે આવેલી એક કોઠરીમાં પડ્યો હતો. મૃતકના સાસરીયાઓએ તેમને કોઈ જાણ કરી ન હતી. ત્યારબાદ ફરિયાદી પોલીસ સ્ટેશન જવા માટે નીકળ્યા પરંતુ રસ્તામાં એસ.આઈ.

જસપાલ સિંઘ (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૧૭) તેમને મળ્યા અને ફરિયાદી પૃથ્વીપાલ સિંઘે તેમની સમક્ષ નિવેદન (આંક પી.કે.) નોંધાવ્યું હતું. તે નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું, ફરિયાદીને વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું હતું અને સમજાવવામાં આવ્યું હતું તથા શેરા (આંક પી.કે./૧) મુજબ તે કેસની નોંધણી માટે મોકલવામાં આવ્યું હતું અને જેના આધારે વિધિવત એફ.આઈ.આર. (આંક પી.કે./૧) નોંધવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ તપાસ અધિકારીએ એ.એસ.આઈ. અરન દેવ (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૪), એ.એસ.આઈ. રામ પાલ અને અન્ય પોલીસ કર્મચારીઓ સાથે ઘટનાસ્થળની મુલાકાત લીધી હતી. તેમણે ફોટોગ્રાફ્સ લેવાની વ્યવસ્થા કરી અને મૃતદેહના બે ફોટોગ્રાફ્સ લેવામાં આવ્યા હતા. મૃતદેહનું ઇનકવેસ્ટ પંચનામું (આંક પી.બી.) તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું. વિનંતી (આંક પી.સી.) મુજબ તેને પોસ્ટમોર્ટમ તપાસ માટે મોકલવામાં આવ્યું હતું. ડોક્ટરે મૃતકના મૃતદેહનું પોસ્ટમોર્ટમ કર્યું અને પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (આંક પી.એ.) આપ્યો હતો. ડોક્ટરના અભિપ્રાય મુજબ, મૃત્યુ વ્યાપક દાઝવાને કારણે થયેલા શ્વાસરોધને લીધે થયું હતું, જે કુદરતી રીતે મૃત્યુ નિપજાવવા માટે પૂરતું હતું. ઈજાઓ મૃત્યુ પહેલાની હતી અને ડોક્ટરે મૃતકનો વિસેરા (શરીરના અંગોના નમૂના) પણ સુરક્ષિત રાખ્યો હતો અને તેને કેમિકલ એક્ઝામિનરની કચેરીમાં મોકલવામાં આવ્યો હતો, જેમણે અહેવાલ (આંક પી.ડી.) દ્વારા હોજરી અને મોટા તથા નાના આંતરડામાં અનુક્રમે ૪૬.૦ મિલીગ્રામ અને ૧૮ મિલીગ્રામ વજન ધરાવતો એલ્યુમિનિયમ ફોસ્ફાઈડ શોધી કાઢ્યો હતો.

અપીલકર્તાઓ અને તેમના સહ-આરોપી ગુરદેવ સિંહ વિરુદ્ધ ઈલાકા મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતમાં આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૬ સાથે વંચાતા કલમ ૩૪ હેઠળ ચાર્જશીટ () રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું, જેમણે તારીખ ૧૧.૧૦.૧૯૮૫ ના (કેસ સોંપણીના આદેશ) દ્વારા તેઓને સેશન્સ કોર્ટમાં સોંપ્યા હતા. અપીલકર્તાઓ અને તેમના સાથી શ્રી ગુરદેવ સિંહ વિરુદ્ધ આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૬ સાથે વંચાતા કલમ ૩૪ હેઠળ તહોમતનામું (ચાર્જશીટ) ઘડવામાં આવ્યું હતું.

શરૂઆતમાં ૩ આરોપીઓ હતા પરંતુ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આરોપી ગુરદેવ સિંહને નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા. તેના આરોપોની પુષ્ટિ કરવા માટે, ફરિયાદ પક્ષે ૧૭ સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી. ડૉ. અરુણ ચાવલા (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૧), જેમણે ડૉ. એસ. ચહ્લા (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૩) ની સાથે પોસ્ટમોર્ટમ કર્યું હતું, તેઓ પોસ્ટમોર્ટમ તપાસ સાથે સંકળાયેલા હતા. મૃતકના પિતાની તપાસ ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૯ તરીકે કરવામાં આવી હતી જ્યારે તેમની માતા ગુરજીત કૌરની તપાસ ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી નં. ૧૨ તરીકે કરવામાં આવી હતી. આરોપીઓએ એવો બચાવ () લીધો હતો કે નિર્દોષ જાહેર કરાયેલા ગુરદેવ સિંહ સંબંધિત સમયે ઘટનાસ્થળે હાજર ન હતા કારણ કે સવારે તેઓ તેમના પિતાની તબીબી સારવાર માટે ચંદીગઢ ગયા હતા. આરોપી રણધીર સિંઘે પણ પોતાની સંડોવણીનો ઇનકાર કર્યો હતો. તેમનું વિશિષ્ટ વલણ એવું હતું કે તેમની પત્ની સાથે તેમના સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો હતા. ઘટના પૂર્વેની અગાઉની સાંજે મૃતક એક અજાણી વ્યક્તિની સાથે ફરતી જોવા મળી હતી. તેમના મિત્ર હરિ સિંઘ,

જેમની તપાસ બચાવપક્ષે સાક્ષી નં. ૭ (ડી ડબલ્યુ-૭) તરીકે કરવામાં આવી હતી, તેમણે પણ તેણીને ત્યારે જોઈ હતી. જ્યારે રણધીર સિંઘે તેણીને પૂછપરછ કરી કે અજાણી વ્યક્તિ સાથે તેનો શું સંબંધ છે, ત્યારે તેનો જવાબ અસંતોષકારક હતો. તેણે તેણીને કહ્યું કે તે તેના માતા-પિતાને આ વાત જણાવશે. આ પૂછપરછ જ તે વાસ્તવિક કારણ હતું જેના કારણે તેણીએ આત્મહત્યા કરવાનું અત્યંત પગલું ભર્યું હતું. રણધીર સિંઘે જણાવ્યું હતું કે તેઓ તે દિવસે હાજર ન હતા. પોતાના કેસને સાબિત કરવા માટે આરોપીઓએ ૮ સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી.

ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદ પક્ષના કેસ પર ભરોસો મૂક્યો અને બે આરોપી-અપીલકર્તાઓને દોષિત ઠેરવ્યા, જ્યારે ગુરદેવ સિંઘેને નિર્દોષ જાહેર કરવાનો આદેશ આપ્યો. આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ અને બાતમીદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી રિવિઝન અરજીની હાઈકોર્ટ દ્વારા સાથે સુનાવણી કરવામાં આવી હતી; જેમાં જાણવા મળ્યું હતું કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૬ સાથે વંચાતા કલમ ૩૪ હેઠળનો શિક્ષાપાત્ર ગુનો સ્પષ્ટપણે સાબિત થાય છે. તેથી, સજા યથાવત રાખવામાં આવી હતી. પરંતુ ઉપરોક્ત જણાવ્યા મુજબ સજામાં ઘટાડો કરવામાં આવ્યો હતો. ક્રિમિનલ રિવિઝન અરજી ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

અપીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી રણજીત કુમારે રજૂઆત કરી હતી કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૬ આ કેસની હકીકતોને લાગુ પડતી નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે બાતમીદારના પુરાવાઓ જે

દર્શાવે છે કે તેમની પાસે દહેજ ચૂકવવાની ક્ષમતા નહોતી, તે જોતા તેમણે પૈસા આપ્યા હોવાનો બચાવ અવિશ્વસનીય છે. પત્ની અને પતિના સંયુક્ત નામે એન.એસ.સી. (નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટિફિકેટ્સ) ખરીદવામાં આવ્યા હતા અને બાળકોના નામે સંયુક્ત બચત ખાતા ખોલવામાં આવ્યા હતા. આ રીતે સંબંધો સૌહાર્દપૂર્ણ હોવાનું સાબિત થાય છે. આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૬ ની મૂળભૂત જરૂરિયાત એ છે કે "મૃત્યુના થોડા સમય પહેલા" દહેજની માંગણી થયેલી હોવી જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તેમાં નિકટતા () હોવી જોઈએ. રેકૉર્ડ પરથી એ બાબત સ્પષ્ટ થાય છે કે સંબંધો સૌહાર્દપૂર્ણ હતા કારણ કે જ્યારે મૃતક બાતમીદારના ઘરે હતી ત્યારે અપીલકર્તા નં. ૧ મૃતક અને તેમના બાળકોની મુલાકાત લેતા હતા. તપાસવામાં આવેલા બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે કોઈ પણ સમયે મૃતકે તેમની સમક્ષ સંબંધોમાં ખટાશ અથવા દહેજ માટેની કોઈ પણ હેરાનગતિ અંગે કોઈ નિવેદન આપ્યું ન હતું. બચાવ પક્ષનું એ વર્જન કે જ્યારે અજાણી વ્યક્તિ સાથેની તેની હિલચાલ વિશે પૂછપરછ કરવામાં આવી ત્યારે તેણી અસ્વસ્થ હતી, તે બચાવપક્ષે સાક્ષી નં. ૭ (ડી ડબલ્યુ-૭) ના પુરાવા દ્વારા પ્રસ્થાપિત થાય છે. એ પણ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે મૃતક અપીલકર્તાઓ સાથે રહેવા આવી હતી. તે પોતે જ દર્શાવે છે કે સંબંધો અત્યંત સૌહાર્દપૂર્ણ અને સામાન્ય હતા.

જવાબમાં, રાજ્યના વિજ્ઞાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે માત્ર એટલા માટે કે પીડિતે તેની વેદના પ્રગટ કરી નથી, તે દહેજની માંગણી વિશે પિતા, માતા અને અન્ય સંબંધીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલા પુરાવાઓની વિશ્વસનીયતાને

કોઈ પણ રીતે અસર કરતું નથી. મૃતક તેના પતિ સાથે રહેવા આવી હતી તે હકીકત સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધોનો કોઈ પુરાવો નથી, પરંતુ તે કૌટુંબિક મજબૂરીને કારણે હતું. મોટા બાળકને પતિ દ્વારા લઈ જવામાં આવ્યો હતો અને તેથી, તેના પુત્રથી અલગ ન થવા માટે, મૃતક પાછી આવી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે દહેજની માંગણીઓ અવિરતપણે ચાલુ રહી હતી અને આત્મહત્યા એ પીડિત દ્વારા વધુ ત્રાસ કે હેરાનગતિ સહન ન કરી શકવાને કારણે હતી. તદનુસાર, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અપીલકર્તાઓને યોગ્ય રીતે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે.

પીડિત દ્વારા તેના મિત્રો સમક્ષ હેરાનગતિ અંગે કોઈ વાત ન કરવામાં આવી હોવાની બાબત પર ખૂબ જ ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. પરંપરા અને રિવાજોથી બંધાયેલા ભારતીય સમાજમાં, કોઈ પણ રૂઢિચુસ્ત સ્ત્રી કુટુંબના ઝઘડાઓ ગમે તેટલી નજીકની વ્યક્તિ હોય તેની સામે પણ પ્રગટ કરતી નથી. માત્ર એટલા માટે કે મૃતકે મિત્રોને દહેજની માંગણી અથવા હેરાનગતિ વિશે જણાવ્યું ન હતું, તે દહેજની માંગણીની ગેરહાજરીને હકારાત્મક રીતે સાબિત કરતું નથી. ઉક્ત સંજોગોને દહેજની માંગણી અંગેના પુરાવાઓની સાથે રાખીને તોળવા જોઈએ. જો દહેજની માંગણી અંગેના પુરાવા પ્રસ્થાપિત થયેલા હોય, સચોટ અને વિશ્વસનીય હોય, તો માત્ર એટલા માટે કે પીડિત વ્યક્તિએ કેટલીક વ્યક્તિઓ સમક્ષ હેરાનગતિ અથવા ત્રાસ વિશે જણાવ્યું ન હતું, તે બાબત ખરેખર કોઈ મહત્વની રહેશે નહીં.

હાલના કેસમાં સગાસંબંધીઓના પુરાવાઓ, અને ખાસ કરીને પિતા અને માતાના પુરાવાઓ, દહેજની માંગણી સ્પષ્ટપણે સાબિત કરે છે. માત્ર એ હકીકત કે પેન્શન અથવા જમીન સંપાદનના વળતર પેટે જે કંઈ પણ તેમણે મેળવ્યું હતું તે ખર્ચાઈ ગયું હતું, તેનાથી ચૂકવવાની ક્ષમતા પર અસર પડી શકે છે. પરંતુ તે એ સાબિત કરતું નથી કે આરોપી વ્યક્તિઓએ માંગણી કરી ન હતી. ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટે આ પાસા પર વિચારણા કરી છે અને દહેજની માંગણી પ્રસ્થાપિત થઈ હોવા અંગે હકારાત્મક તારણ આપ્યું છે. મૃત્યુ લગ્નના ૭ વર્ષની અંદર થયું હતું. આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૬ આત્મહત્યા માટેની દુષ્પ્રેરણ સાથે સંબંધિત છે. ઉક્ત જોગવાઈ નીચે મુજબ છે:

"૩૦૬. આત્મહત્યા માટેની દુષ્પ્રેરણ:

જો કોઈ વ્યક્તિ આત્મહત્યા કરે, તો જે કોઈ તે આત્મહત્યા કરવાની દુષ્પ્રેરણ (દુષ્પ્રેરણ) કરશે, તેને ગમે તે પ્રકારની કેદની સજા, જેની મુદત દસ વર્ષ સુધીની હોઈ શકે છે તે કરવામાં આવશે, અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે."

દહેજ પ્રતિબંધક અધિનિયમ, ૧૯૬૧ (ટૂંકમાં 'દહેજ અધિનિયમ') ની કલમ ૨ "દહેજ" ને નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરે છે:—

કલમ ૨. 'દહેજ' ની વ્યાખ્યા— આ અધિનિયમમાં, 'દહેજ' એટલે એવી કોઈ પણ મિલકત અથવા કિંમતી જામીનગીરી (વેલ્યુએબલ સિક્યુરિટી) જે પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે આપવા માટે અથવા આપવા માટે સંમત થયા હોય—

(ક) લગ્નના એક પક્ષકાર દ્વારા લગ્નના બીજા પક્ષકારને; અથવા

(ખ) લગ્નના કોઈ પણ પક્ષકારના માતા-પિતા દ્વારા અથવા અન્ય કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા, લગ્નના કોઈ પણ પક્ષકારને અથવા અન્ય કોઈ પણ વ્યક્તિને, લગ્ન સમયે અથવા તે પહેલાં અથવા લગ્ન પછી ગમે તે સમયે, ઉક્ત પક્ષકારોના લગ્નના સંબંધમાં (), પરંતુ જે વ્યક્તિઓને મુસ્લિમ પર્સનલ લો (શરિયત) લાગુ પડે છે તેમના કિસ્સામાં 'મહેર' નો તેમાં સમાવેશ થતો નથી.

સ્પષ્ટીકરણ I: શંકાઓ દૂર કરવા માટે, આથી જાહેર કરવામાં આવે છે કે લગ્ન સમયે લગ્નના કોઈ પણ પક્ષકારને રોકડ, ઘરેણાં, કપડાં અથવા અન્ય વસ્તુઓના સ્વરૂપમાં આપવામાં આવેલી કોઈ પણ ભેટને આ કલમના અર્થમાં દહેજ માનવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે તે ઉક્ત પક્ષકારોના લગ્નના અવેજ () તરીકે આપવામાં આવી હોય.

સ્પષ્ટીકરણ II: 'મૂલ્ય ધરાવતી જામીનગીરી' () શબ્દપ્રયોગનો અર્થ એ જ રહેશે જે ભારતીય દંડ સંહિતા (૪૫/૧૮૬૦) ની કલમ ૩૦ માં આપવામાં આવ્યો છે."

દુષ્પ્રેરણ () માં વ્યક્તિને ઉશ્કેરવાની અથવા તે કૃત્ય કરવામાં તે વ્યક્તિને ઈરાદાપૂર્વક મદદ કરવાની માનસિક પ્રક્રિયાનો સમાવેશ થાય છે. ષડયંત્રના કિસ્સામાં પણ, તે કૃત્ય કરવા માટે ષડયંત્રમાં સામેલ થવાની માનસિક પ્રક્રિયા રહેલી હોય છે. કોઈ વ્યક્તિ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૬ હેઠળ ગુનો કરવા માટે દુષ્પ્રેરણ કરે છે તેમ કહેવા માટે, તે કૃત્ય કરવામાં ઉશ્કેરણી અથવા સહાયતા તરીકે વર્ણવી શકાય તેવી વધુ સક્રિય ભૂમિકા હોવી જરૂરી છે.

પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય વિરુદ્ધ ઓરીલાલ જયસ્વાલ, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૪) એસ.સી. ૧૪૧૮ ના કેસમાં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે,

પીડિત પર ગુજારવામાં આવેલી ફૂરતાએ ખરેખર તેને આત્મહત્યા દ્વારા જીવનનો અંત લાવવા માટે પ્રેરિત કરી હતી કે કેમ તે શોધવાના હેતુથી અદાલતોએ દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો તેમજ ટ્રાયલ દરમિયાન રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવાઓનું મૂલ્યાંકન કરવામાં અત્યંત સાવધ રહેવું જોઈએ. જો અદાલતને એવું જણાય કે આત્મહત્યા કરનાર પીડિત વ્યક્તિ જે સમાજની હતી તે સમાજમાં સામાન્ય રીતે જોવા મળતા સામાન્ય ગુસ્સા (), ખટરાગ અને ઘરેલું જીવનના મતભેદો પ્રત્યે અતિશય સંવેદનશીલ () હતી, અને તેવા ગુસ્સા, ખટરાગ અને મતભેદો તેવા જ સંજોગો ધરાવતી તે સમાજની કોઈ સરેરાશ વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા માટે પ્રેરિત કરે તેવા ન હોય, તો આત્મહત્યાના ગુનાના દુષ્પ્રેરણ માટે આરોપીને દોષિત ઠેરવવા માટે અદાલતનો વિવેકબુદ્ધિનો આત્મા () સંતુષ્ટ થવો જોઈએ નહીં.

ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટના પુરાવાઓના વિસ્તૃત વિશ્લેષણને ધ્યાને લેતા, આરોપીઓની તકસીરવારી અંગે જે નિષ્કર્ષ પર આવવામાં આવ્યું છે તેમાં અમને કોઈ ખામી જણાતી નથી. તેથી, સજાની પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે. જો કે, આ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, દરેક કેસમાં કેદની સજા ઘટાડીને ૩ વર્ષ કરવામાં આવે છે.

તદનુસાર અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ.

અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.